

УДК 332
ББК 65.04

**АСОСҲОИ ҶОЯВИИ
СТРАТЕГИЯИ РУШДИ
ИҚТИСОДИВУ ИҶТИМОИИ
МИНТАҚА ДАР ҶУМҲУРИИ
ТОҶИКИСТОН**

*Ҳайдарова Муслима Ҳусейновна, унвонҷӯи
кафедраи иқтисодиёти корхонаҳо ва минтақаи
ДДҲБСТ; Ашӯров Умедҷон Зайниддинович,
унвонҷӯи кафедраи иқтисодиёти корхонаҳо ва
минтақаи ДДҲБСТ (Тоҷикистон, Хуҷанд)*

**КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ
ОСНОВЫ СТРАТЕГИИ
СОЦИАЛЬНО-
ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РАЗВИТИЯ РЕГИОНА**

*Ҳайдарова Муслима Ҳусейновна, соискатель
кафедры экономики предприятий и региона
ТГУПБП; Ашуров Умедджон Зайниддинович,
соискатель кафедры экономики предприятий и
региона ТГУПБП (Таджикистан, Худжанд)*

**CONCEPTUAL BASIS FOR
THE STRATEGY OF SOCIAL
AND ECONOMIC
DEVELOPMENT OF THE
REGION**

*Haydarova Muslima Huseinovna, claimant for
candidate degree of the department of regional
entrepreneurial economy under TSULBP; Ashurov
Umedjon Zayniddinovich, claimant for candidate
degree of the department of regional entrepreneurial
economy under TSULBP (Tajikistan, Khujand)
E-MAIL: ashurovumedjon @mail.ru*

Калидвожаҳо: минтақа, консепсия, стратегияи рушд, раванд, сохтор, сифат, мониторинг

Таърифи консепсияи стратегияи рушди иқтисодиву иҷтимоии минтақа аниқ карда шудааст. Давраю марҳилаҳои асосии раванди таҳияи стратегия, инчунин натиҷаи корҳои, ки мундариҷаи асосҳои концептуалии стратегияи рушди дарозмуддати минтақаро таҳкил мекунанд, ошкор карда шудаанд. Исбот карда шудааст, ки асосҳои концептуалӣ дар раванди таҳияи стратегияи рушди иқтисодиву иҷтимоии минтақа зуҳур менамоянд ва мавриди татбиқ қарор мегиранд. Дар иртибот бо ин нуктаҳо стратегияи минтақавӣ мавҷудияти механизмҳои татбиқи нақшаҳои амалиёти мақомоти ҳокимияти давлатӣ, низоми мониторинги доимии вазъи иқтисодиву иҷтимоии минтақа, муқоисаи додаҳои мониторинг бо мақсад ва меъёрҳои рушд, инчунин арзёбии самарабахшии тадбирҳои андешидашударо нешбинӣ мекунанд.

Ключевые слова: регион, концепция, стратегия развития, процесс, структура, качество, мониторинг

Предложено уточненное определение концепции стратегии социально-экономического развития региона. Выявлены основные фазы и этапы процесса разработки стратегии, а также результаты работы, составляющие содержание концептуальных основ стратегии долгосрочного развития региона. Обосновано, что концептуальные основы проявляются и применяются в процессе разработки стратегии социально-экономического развития региона. В связи с этим региональная стратегия предполагает

наличие механизмов реализации планов действий органов государственной власти, системы постоянного мониторинга социально-экономического состояния региона, сравнение данных мониторинга с целями и критериями развития, оценку эффективности и результативности принятых мер.

Keywords: *region, conception, strategy of development, process, structure, quality, monitoring*

The author offers a specified definition of a conception as to the strategy of social-economic development of the region. Basic phases and stages of the process of strategy elaboration are elicited together with the results of the works making up the content of conceptual grounds of the strategy related to a long term evolution of the region. It is substantiated that the latters are evinced and applied in the process in question. Due to it regional strategy presupposes an availability of mechanisms which would carry out the plan of actions worked out by state power bodies; among other helpful items there are: system of permanent monitoring of social economic state in the region, comparison of monitoring data with aims and criteria of development, assessment of efficiency and resultativeness of the measures undertaken.

Вақтҳои охир мақомоти идораи давлатӣ ва ҷомеаи коршиносон ба масъалаи банақшагирии стратегияи рушди иқтисодиву иҷтимоии минтақаҳо диққати калон зоҳир менамоянд. Метавон ҷаҳор соҳаи иттилоотиро, ки ба ин масъала баҳшида шудаанд, ҷудо намуд:

- ҳуҷҷатҳои меъёрии ҳуқуқӣ, ки муносибати ҳокимияти қонунгузорӣ ва иҷроияро ба рушди минтақавӣ инъикос менамоянд;
- тадқиқот оид ба қоркарди стратегияи дарозмуддати стратегияҳои корпоративӣ, ки ба талаботи ташкилотҳои тичоратӣ рағона шудаанд;
- тадқиқоти илмӣ оид ба таҳияи стратегияҳои рушди субъектҳои ҚТ;
- стратегияҳои аслии рушди дарозмуддати иқтисодиву иҷтимоии субъектҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Ба қатори ҳуҷҷатҳои асосии меъёриву ҳуқуқӣ, ки парадигмаи рушди субъектҳои Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар дурнамои дарозмуддат муайян месозанд, ҳуҷҷатҳои зеринро мансуб доништан мумкин аст: «Консепсияи рушди дарозмуддати иқтисодиву иҷтимоии Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар давраи то соли 2020», «Консепсияи стратегияи рушди иқтисодиву иҷтимоии минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва лоиҳаи «Талабот (стандартҳои техникаӣ) ба стратегияи рушди субъектҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон». Ғайр аз ин, миқдори зиёди ҳуҷҷатҳои соҳавӣ, аз ҷумла, «Стратегияи нақлиётҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2030», «Консепсияи сиёсати демографияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2025», Барномаи давлатии рушди хоҷагии қишлоқ ва бозорҳои маҳсулоти қишварзӣ, ашёи хом барои солҳои 2016-2020» ва ғайра мавҷуданд. Ҳуҷҷатҳои мазкур низоми талаботи меъёриро муайян менамоянд, ки он дар нағбати худ соҳтор ва мӯхтавои асосҳои ҳуқуқии ташаққулу амалигардонии стратегияи рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаро муқаррар мекунад.

Сарфи назар аз миқдори зиёди ҳуҷҷатҳои меъёрӣ, сиёсати давлатии минтақавӣ яке аз самтҳои бо маводҳои усулӣ кам таъминёфта маҳсуб меёбад. Тадқиқоти сершумор, ки ба таҳияи стратегияҳои дарозмуддат баҳшида шудаанд, маъмулан, ба талаботи ташкилотҳои тичоратӣ ниғаронида шудаанд. Аммо, усули таҳияи стратегияи корпоративӣ нисбат ба таҳияи стратегияи рушди минтақавӣ пурра

татбиқпазир нест. Чӣ тавре ки бисёр муаллифон қайд мекунанд, стратегияи корпоративӣ аз стратегияи рушди минтақавӣ тафовут дорад. Аз ҷумла, стратегияи корпоративӣ рушди низоми бештар детерминатсияшударо пешбинӣ менамояд. Бинобар ин дар рафти муайян намудани асосҳои рушди минтақа дастгоҳи истилоҳотӣ ва методии стратегияҳои корпоративӣ ва ё соҳаҳои ба минтақашиносӣ ҳамчавори донишро кӯрӯрона нухабардорӣ намудан нашоёд. Дар робита бо ин нукта, муайян сохтани мафҳуми «концепсия» дар соҳаи рушди минтақавӣ аҳамияти махсус касб мекунад. А.А.Захаров дар алоқамандӣ бо ин масъала ибрози назар мекунад, ки: «Аксарияти муаллифони мақолаву монографияҳо, ки дар номи онҳо истилоҳи «концепсия» мавҷуд аст, ҳатто ишорае намекунанд, истилоҳи мазкур ба кадом маънӣ истифода мешавад» [3, с.25].

Ҳол он ки риоя накардани талаботи одитарини фарҳанги методологӣ боиси ҳам аз ҷониби худӣ муаллифон ва ҳам аз ҷониби хонандагон дуруст нафаҳмидани масъалаи тадқиқ оварда мерасонад.

Зимнан қайд кардан ба маврид аст идроки илмӣ мафҳуми «концепсия» дар шароити идома ёфтани равандҳои трансформатсионӣ, дар шароити шикасти муносибатҳои иқтисодии кӯҳна ва пайдоиши муносибатҳои комилан нави иқтисодӣ амалӣ мегардад.

Вақте сухан дар бораи дақиқию саҳеҳии истилоҳот меравад, ба решаи калима, яъне, ба этимологияи он муроҷиат кардан лозим аст. Н.М.Шанский қайд мекунад, ки калимаи «концепсия» решаҳои латиниву фаронсавӣ дорад. Ин вожа дар сеяки аввали қарни XIX аз забони фаронсавӣ иқтибос шудааст. Ба забони фаронсавӣ бошад аз забони латинӣ “*conception*” ба маънои «ифода, низом» ворид гардидааст.

Дар луғатҳои истилоҳшиносӣ, маъмулан, зери мафҳуми концепсия тарзи дид ва нуктаи назари муайянро дар бобати ягон зухурот мефаҳманд. Масалан, дар «Қомуси калони шӯравӣ» ба истилоҳи концепсия шарҳи зерин додаанд: тарзи муайяни фаҳмиш, тафсири ягон предмет, зухурот, раванд, нуктаи назари асосӣ ба предмет, гоյа роҳнамо барои инъикоси доимии он.

Дар иртибот бо мақолаи ҳозир муаллифон зери мафҳуми концепсияи стратегияи рушди минтақа низоми муқаррароти калидиро мефаҳманд, ки муносибатҳоро ба рушди дарозмуддати иқтисодиву иҷтимоии минтақа ва механизмҳои амалигардонии он муайян месозад. Айни замон, худӣ концепсия низомест, ки унсурҳои (асосҳои концептуалии) зиёдро дар бар мегирад. Унсурҳои ин низом байни ҳам муносибату робитаҳои мутақобила дошта, як томиат ва ягонагиро ташкил мекунанд.

Асосҳои концептуалӣ дар раванди таҳияи стратегияи рушди иқтисодиву иҷтимоии минтақа арзи ҳастӣ мекунанд ва мавриди истифода қарор мегиранд.

3. Гуногунии ақидаҳои муҳаққиқон ва набудани технологияи аз ҷониби умум эътирофшастаи таҳияи стратегияи рушди минтақа дар сатҳи ҷумҳуриявӣ боис гардидааст, ки ба ин раванд муносибатҳои зиёд ба миён оянд.

Бешубҳа, ҳар як аз ин муносибатҳо дорои аҳамияти хоса мебошанд. Бо вучуди ин бояд қайд намуд, ки дар аксари ҳолатҳо ҳангоми ҷудо намудани марҳилаҳои таҳияи стратегияи минтақавӣ мантиқи муҳокимаронии муаллифон зикр намешавад. Маъмулан, дар ин маврид, меъёрҳои таснифи марҳилаҳои қор ва усулҳои иҷрои он мавҷуд нестанд. Аммо, дар давраи муосири рушди афкори илмӣ мантиқи таҳлил ва худӣ низоми идораи равандҳои рушди минтақавӣ нав мешавад. Ҷои идораи

фармонфармоиро таҳлили марҳилавии (давра ба давраи) компаративии таносуб ва мукоисапазирии захираҳо мегирад, методологияи таҳияи стратегияи рушди минтақа бошад, хусусияти эклектикӣ касб менамояд.

Асосҳои концептуалӣ бояд бештар ҷанбаҳои муҳимтарини рушди маҳаллиро фаро гиранд ва ба усулҳои илмӣ умумӣ ва хусусӣ, инчунин, ба таҷрибаи беҳтарини маъмуриятдории давлатӣ таъяс намоянд. Ин ба таҳлили дурнамо ва интиҳоби сценарияи аз ҳама самарабахши рушди минтақа, ҳамчунин, амалӣ гардонидани маҷмӯи тадбирҳо оид ба татбиқи стратегияи интиҳобнамуда имконият медиҳад. Дар ин маврид асосҳои концептуалӣ ҳам худи раванди таҳияи стратегияи минтақавӣ, сохтор ва мантиқи он, ва ҳам натиҷаҳо, «баромад»-и марҳилаҳои корҳои иҷрошавандаро фаро мегирад.

Аз рӯи ақидаи муаллифон, дар раванди таҳияи стратегияи минтақавӣ ду марҳиларо, ки аз лиҳози умумияти натиҷаи корҳои иҷрошаванда тафовут доранд, метавон ҷудо намуд, яъне:

- таҳлили ояндабинӣ, ки иҷрои марҳилаҳо ва корҳои пешбинӣ менамояд, ки ба таҳлили вазъияти ҷорӣ ва муайян намудани самти аз ҳама самарабахши рушди минтақа нигаронида шудааст;

- мақсадгузорӣ, ки марҳилаҳо ва корҳои дар бар мегирад, ки ба минбаъд муфассал мушаххас кардани стратегияи интиҳобнамудаи рушди иқтисодиву иҷтимоии минтақа нигаронида шудаанд: муайян сохтани мақсад, афзалиятҳо, нақшаҳои мушаххас, механизмҳои амалигардонӣ ва ғайра.

Асоси марҳилаи таҳлили ояндабиниро бояд муносибати системавӣ ташкил кунад. Ин муносибат имкон медиҳад минтақа ҳамчун низоме баррасӣ гардад, ки мақсадҳои муқарраршудаи ғаёлият дорад ва дар намуди маҷмӯи томи унсурҳои ҳамкорикунанда ташкил шудааст. Ин низом сохтори ягона дорад, ки дар худ зерсохторҳои табииву ҷуғрофӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ, маҷмӯӣ, этникӣ, иҷтимоӣ фарҳангӣ, ҳуқуқӣ, сиёсиро дарбар мегирад. Зерсохторҳои мазкур ба зерсохторҳои ниҳодҳои иҷтимоӣ мувофиқат мекунад ва зимнан дар ташкили ҳаёти минтақа нақши муайян мебозанд. Лозим ба таъкид аст, ки минтақа ба низомҳои мураккаб тааллуқ дорад. Дар нашрияҳои бисёр муаллифони ватанӣ ва хориҷӣ масъалаҳои ташаккул ва амалишавии низоммандӣ ва технологияи идораи давлатӣ дар радиои масъалаҳои дигари назарияи ҳадамоти давлатӣ ва идораи давлатӣ баррасӣ шудаанд. Масалан, И.А.Василенко қайд мекунад, ки муносибатҳои системавӣ (низомманд) аз оғози солҳои 60-уми асри XX дар маҷмуриятдории давлатии ИМА, Бритониёи Кабир, Фаронса, Олмон истифода мешавад [1, с. 9]. Ӯ қайд менамояд, ки ғояи асосии муносибати системавӣ дар эътирофи алоқамандии робита ва вобастагии мутақобили унсурҳо, зернизомҳо ва тамоми низомии маҷмуриятдории давлатӣ бо муҳити беруна, яъне умуман бо ҷамъият мебошад. Ин имконият медиҳад, ки робитаи мутақобила дар низомии идораи маҷмуриятдории давлатӣ ва байни низому ҷамъият ҳамчун воҳиди том баррасӣ карда шавад. Чунин муносибат маънои онро дорад, ки стратегияи маҷмуриятдории давлатӣ объекти банақшагириро ояндабинии дақиқ буда наметавонад, чунки ҷамъият дар рушд ва тағйирёбии доимӣ қарор дорад.

Айни замон дар муносибати системавӣ (низомманд) ба таҳияи идораи стратегӣ, ки мақсад ва тарзҳои умумии рафтори идораи маҷмуриятдории давлатиро дар томият муқаррар мекунад, тавачҷӯи бештар дода мешавад. Муносибати системавӣ собит

месозад, ки минтақа аз зернизоми бешумори байни ҳам алоқаманд иборат буда, сохтори кушода ба ҳисоб меравад, ки бо муҳити беруна таъсири мутақобила дорад. Аломати низомиандӣ хусусияти муҳимтарини сохтори маъмурию ҳудудии субъекти Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, ки барои ошкор сохтани тамоми мӯҳтавои он аҳамияти методологӣ дорад.

Дар марҳилаи аввали таҳияи консепсия таъмини дарки иқтидор, масоил, хусусият ва дурнамои рушди иқтисодиву иҷтимоии минтақа муҳим аст. Вобаста ба ин, Г.Г.Фетисов ба марҳилаи аввали таҳияи нақшаи стратегияи рушди иқтисодиву иҷтимоии минтақа арзёбии сатҳи ба дастмада ва хусусиятҳои хоси рушди иқтисодиву иҷтимоии минтақаро мансуб медонад [7, с.102].

Аммо, дар ҷаҳорҷӯбаи муносибати системавӣ дақиқ муайян намудани тағйирёбандаҳои, ки ба фаъолияти рушди минтақа таъсир мерасонанд, имконнопазир аст. Муайян кардани тағйирёбандаҳо ва таъсири онҳо ба самарабахшии сохторҳои маъмурӣ қомеъӣ ва дастоварди асосии муносибати вазъиятӣ мебошад, ки он давоми мантиқии назарияи низоми ба шумор меравад. Муносибати вазъиятӣ муаммоҳои, ки ҳангоми фаъолияти идорӣ ба миён меоянд, нисбатан пурра инъикос менамояд ва универсалӣ аст. Он моҳиятан усулҳои асосиро, ки дар муносибатҳои дигар низ мавҷуданд ва бо қабули қарорҳои идорӣ вобастаанд, дар бар мегирад. Муносибати мазкур дар оғози солҳои 70-уми садаи XX ба миён омада, бо истифода аз имкониятҳои татбиқи мустақими илм ба шароити вазъиятҳои мушаххас дар рушди маъмуриятдории давлатӣ саҳми арзанда гузоштааст. Дар таҳлили вазъиятӣ муайян сохтани тағйирёбандаҳои (омилҳои) вазъиятӣ нақши муҳим мебозад. Онҳо ба рушди вазъият таъсири назаррас мерасонанд ва ҳамчунин ба дур сохтани омилҳои, ки таъсири қиддӣ намерасонанд, мусоидат мекунанд. Мутаносибан барои гузаронидани таҳлили муфассали вазъиятии рушди минтақавӣ ба назар гирифтани омилҳои муҳити беруна ва дохилии минтақа, имконият ва таҳдидҳои рушди он заруранд. Интиҳоби стратегияи самараноки рушди минтақа бо ҳамбастагии тарафҳои пурқувват ва заиф, ки вазъи иқтисодиву иҷтимоии маҳалли мазкурро тавсиф мекунанд, вобастагӣ дорад. Таҳлили гузаронида имкони тасвияти омилҳои дохилӣ ва берунаи стратегияи рушдро фароҳам месозад. Стратегияи самарабахши рушди минтақа стратегияе аст, ки татбиқи он иқтидори дохилии кишварро афзун гардониди, мақоми ўро дар бозори байниминтақавӣ ва байналхалқӣ устувор менамояд.

Марҳилаи муҳими минбаъда дар таҳияи стратегияи минтақавӣ ин муносибати сценариявӣ аст. Дар асоси таҳлили системавии низоми иқтисодиву иҷтимоии минтақа, омилҳои дохиливу беруна, соҳаҳои афзалиятноки мавҷуда ва эҳтимолии фаъолияти хоҷагӣ, ҷудо кардани вариантҳои роҳҳои рушди субъекти Ҷумҳурии Тоҷикистон имконнопазир мегардад. Усули амсиласозии сценарияҳо ба бунёди «дид»-и адекватӣ ва «сценарияҳо»-и аз иттилоот ғанӣ дар роҳи ба ў расидан мусоидат мекунад. Бояд қайд намуд, ки таҳияи вариантҳои мухталифи рушди минтақа ҳамчунин дар Талабот (стандартҳои техникӣ) нисбат ба стратегияи рушди иқтисодиву иҷтимоии субъекти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар боло ёдрас гашта буд, пешбинӣ шудааст.

Ҳуҷҷати меъёрии мазкур таҳияи 2-3 сценарияи эҳтимолияташон аз ҳама бештари рушди иқтисодиву иҷтимоии минтақаро барои дурнамои дарозмуддат пешбинӣ менамояд. Зимнан, таҳлили сценариягӣ бояд бо истифодаи амсилаи бисёрромила амалӣ гардад ва хатман сценарияи инерсионӣ баррасӣ гардад. Таҳияи вариантҳои

алтернативии рушди иқтисодиву иҷтимоии минтақа ба нисбатан пурра муайян сохтани вазъиятҳои бӯхронӣ барои қабули қарорҳо, инчунин, оқибатҳои эҳтимолии вариантҳои алтернативии қарорҳо бо мақсади муқоисаи онҳо ва интиҳоби сценарии аз ҳама самарабахш имконият фароҳам меорад.

Ҳамин тавр, дар марҳилаи таҳлили ояндабинии сикли ҳаётии стратегияи минтақавӣ метавон се марҳилаи пайиҳаи тадқиқи муаммоҳои рушди минтақаро ҷудо намуд, ки онҳо ягон шакли интиқоли техникаи натиҷаҳо – асосҳои концептуалии андозашаванда ва тафтишшавандаро, ки барои қарорҳои минбаъда ба сифати пояи ояндабинӣ хизмат мекунад, таъмин месозанд.

Дар асоси натиҷаҳои бадастомадаи таҳлили пешгӯӣ марҳилаҳо ва қарорҳои давраи мақсадгузори сикли ҳаётии стратегияи рушди иқтисодиву иҷтимоии минтақа ба иҷро мерасанд. Чуноне ки В.Л.Гавеля дар бораи мақсадгузорӣ дар сохтори ғайриқонунии иҷтимоии инсон қайд мекунад: «Аз лиҳози ғиёсошӯнак мавҷудияти муқаддам аз моҳият аст, моҳият аз мавҷудияти баргирӣфта мешавад. Ба ин сабаб, мақсадгузорӣ бо мақсадҳои аллақай амалигашта робитаи созор дорад, зеро онҳо барои гузориши мақсадҳои нав собиқа мебошанд»[2, с. 5].

Дар давраи мақсадгузорӣ маркази диққат аз гузоришоти умумии хусусияти дескриптивӣ дошта ба амалиёт оид ба аниқ намудани хусусиятҳои асосии амалигардонии стратегияи рушди иқтисодиву иҷтимоии минтақа интиқол мешавад: мақсадҳо, самтгирӣ, механизмҳои амалигардонии стратегия, нақшаҳои амали мақомоти давлатӣ ва низомии мониторинг, таҳхисот ва тасҳеҳи концепсия.

Стратегияи рушди минтақа бояд асоси амалигардонии сиёсати роҳбарияти субъекти Ҷумҳурии Тоҷикистон гардад, ки барои ба даст овардани мақсадҳои рушди дарозмуддати иқтисодиву иҷтимоӣ нигаронида шудаанд. Г.Минсберг дар яке аз қарорҳои худ чунин овардааст: «...моҳияти стратегия – ҳарбӣ, дипломатӣ, дар соҳибқарӣ, варзиш ё сиёсат – аз он иборат аст, ки мавқеи ба қадри қавӣ қавӣ (ҳатталимқон тағйирпазир) ба вучуд орад, то ташкилот қатъи назар аз даҳолати ғайриқашмдошти қувваҳои беруна ба мақсадҳояш ноил гардад» [5, с.76]. Бидуни муайян кардани афзалиятҳои рушд стратегия обшуста ва пучу бемаънӣ ба назар мерасад. Ҳамин тавр, аниқ кардани мақсад, баргаришҳои императивҳо самтгирӣ ва уфқҳои рушди стратегияи минтақа бояд қадами аввалини давраи дуҷуми раванди таҳияи стратегияи рушди иқтисодиву иҷтимоии минтақа бошад.

Ноил шудан ба мақсаду афзалиятҳои ба миёнгӯшофта аз бисёр ҷиҳат аз таҳияи механизми самарабахши ташаккул, ҳамоҳангсозӣ ва амалигардонии стратегияи минтақавӣ вобаста аст [4, с.8]. Дар мавриди мавҷудияти стратегияи оптималии рушди иқтисодиву иҷтимоӣ, вазифа ва мақсадҳои тасвияшуда ташаккули барнома ва механизми амалигардонӣ ба мадди аввал мебарояд. Амалигардонии сиёсати давлатии минтақавӣ дар таҷбиқи тадбирҳои мушаххас оид ба ноил гардидан ба мақсадҳои гузошташуда бо сӯю қӯшиши ҳамаи қишрҳои ҷомеа ва нақши роҳбарикунандаи ҳокимияти иҷроия таҷассум меёбад.

Механизми амалигардонӣ воситаҳои меъёрии ҳуқуқӣ, ташкилӣ ва иқтисодӣ ва усулҳои таъсиррасониро ба объекти идорашаванда дарбар мегирад ва таҳияи қарорҳои дахлдор, бунёди сохторҳои идорӣ, мавҷудияти захираҳои заруриро пешбинӣ менамояд. Самарабахшии иҷроии тадбирҳо аз воқеӣ будани мақсадҳои гузошташуда, ҳамкориҳои ҳамаи ташкилкунандагон ва иштирокдорон амалигардонии

самти сиёсӣ, онро дастгирӣ кардани гурӯҳҳои иҷтимоӣ ва пешвоёни ҳаракатҳои сиёсӣ вобаста аст [6, с 17].

Ба ақидаи мо, унсурҳои калидии механизми амалигардонии стратегия унсурҳои зерин ба ҳисоб мераванд: низоми банақшагирӣ, сиёсати энергетикӣ мақомоти ҳокимияти субъекти Ҷумҳурии Тоҷикистон, бучети субъекти Ҷумҳурии Тоҷикистон, механизми шарикӣ хусусию давлатӣ, барномаҳои ҳадафманди минтақавӣ, баланд бардоштани самарабахшии идораи давлатӣ ва худидораи маҳаллӣ.

Стратегияи минтақавӣ на танҳо мавҷудияти механизмҳои амалигардонӣ ва нақшаҳои амалиёти мақомоти ҳокимияти давлатӣ, балки низоми мониторинги доимии вазъи иқтисодиву иҷтимоии минтақа, муқоисаи маълумотҳои мониторинг бо мақсад ва меъёрҳои рушд, арзёбии самарабахшӣ ва натиҷабархшии чораҳои андешидари пешбинӣ менамояд. Дар ин самт ташаккул додани асоси объективӣ ва эътимодбахш барои таҳияи сиёсати давлатии танзими равандҳои рушди ҳудудӣ (территориявӣ) дар сатҳи субъекти Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин, тасхеҳи саривақтии рушди ҳудудҳо вазифаи асосӣ махсуб меёбад.

Асоси низоми мониторингро низоми индикаторҳо ташкил мекунад, ки ба таври том мушаххасоти мақсаднок, тағйироти эҳтимолии киматҳои онҳо, инчунин инхиरोфи муқозро аз нишондодҳои додашудаи стратегӣ тавсиф менамояд. Зарурати ташкил намудани низоми мониторинг инчунин бо вижагиҳои марҳилаи муосир, ки дар ихтисори объектҳо, миқёсҳо ва пуррагии ҳисоботдиҳии ҳатмии омори инъикос меёбад, вобастагӣ дорад.

Чуноне ки Г.Г.Фетисов қайд мекунад: «... аз мадди назари омили расмӣ қабатҳои томи иқтисодиву иҷтимоӣ (иқтисодиёти пинҳонӣ, ҳуди шуғли аҳоли, даромадҳои воқеии аҳоли ва ғайра) берун мемонад» [7, с.115]. Ҳамин тавр, коркарди мақсадҳо, механизмҳо ва низомҳои мониторинги рушди минтақа зинаҳои асосии марҳилаи интиҳоби мақсад ба ҳисоб меравад.

Дар ҷамъбасти гуфтаҳои боло қайд менамоем, ки равандҳо, муносибатҳои методӣ ва натиҷаҳои таҳияи стратегияи рушди минтақа, ки дар ин мақола пешниҳод шуданд, ба баланд бардоштани сифати раванди стратегиякунонии минтақавӣ имконият медиҳанд, дар ҳалли масоили иқтисодиву иҷтимоии ин ё он ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон имкониятҳои тоза ва усулҳои навро ба миён меоранд.

Пайнавишт:

1. Василенко И. А. *Административно-государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия* / И. А. Василенко. – М. : Логос, 2001. – 200 с.
2. Гавеля В. Л. *Целеполагание в структуре социальной деятельности человека* / В. Л. Гавеля. – Волгоград: Изд-во Волгогр. гос. ун-та, 1998. – 278 с.
3. Захаров А. А. *Методологический анализ историко-философской концепции Вл. Соловьёва* / А. А. Захаров // *Размышления о...* Выпуск 1. Философский альманах. – М.: Диалог-МГУ, 1998. – 68 с.
4. Курченков В. В. *Определение стратегических направлений развития ЮФО* / В. В. Курченков, С. Н. Соколов // *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 3. Экономика. Экология.* – 2008. – № 1 (12). – С. 75-79.
5. Минцберг Г. *Стратегический процесс : пер. с англ.* / Г. Минцберг, Дж. Б. Куинн, С. Гошал. – СПб. : Питер, 2001. – 688 с.

-
6. *Стратегия социально-экономического развития Волгоградской области (2008-2025)* / рук. авт. коллектива О. В. Иншаков [и др.] ; под ред. д-ра экон. наук, проф. О. В. Иншакова; РАН, Отделение обществ. наук, Юж. секция содействия развитию экономики ; ВолГУ. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2008. – 356 с.
 7. Фетисов Г. Г. Региональная экономика и управление : учебник / Г. Г. Фетисов, В. П. Орешин. – М. : ИН-ФРА-М, 2006. – 416 с.
 8. Шанский Н. М. Школьный этимологический словарь русского языка. Происхождение слов / Н. М. Шанский, Т. А. Боброва. – М. : Дрофа, 2004. – 398 с.

Referense Literature:

1. Vasilenko I.A. *Administrative State Management in the Countries of the West: USA, Great Britain, France, Germany* / I.A. Vasilenko. - M.: Logos, 2001. - 200 pp.
2. Gavelya V.L. *Aim Presumption in the Structure of Human Social Activity* / V.L. Gavelya. - Volgograd: Publishing House of Volgograd State University, 1998. - 278 pp.
3. Zakharov A.A. *Methodological Analysis of the Historical and Philosophical Concept of Vl. Solovyov* / A. A. Zakharov // *Reflections on ... Issue 1. Philosophical Almanac*. - M. : Dialogue-MSU, 1998. - 68 pp.
4. Kurchenkov V.V. *Determination of Strategic Directions of Development of the Southern Federal Circuit* / V.V. Kurchenkov, S.N. Sokolov // *Bulletin of Volgograd State University. Series 3. Economics. Ecology*. – 2008, No. 1 (12). - pp. 75-79.
5. Mintsberg G. *Strategic Process: translated from English* / G. Mintsberg, J. B. Quinn, S. Goshal. - SPb.: Petersburg, 2001. - 688 pp.
6. *The Strategy of Socio-Economic Development of Volgograd Oblast (2008-2025)* / head of the research group: O.V. Inshakov [et alia]; under the editorship of Dr. of Economics, Professor O.V. Inshakov; RAS, Department of social sciences, Southern section for promotion to economic development; Volgograd State University. - Volgograd: Publishing House of Volgograd State University, 2008. - 356 pp.
7. Fetisov G.G. *Regional Economics and Management: Textbook* / G.G. Fetisov, V.P. Oreshin. - M.: IN-FRA-M, 2006. - 416 pp.
8. Shansky N.M. *School Etymological Dictionary of the Russian Language. Origin of Words* / N.M. Shansky, T.A. Bobrova. - M.: Drofa, 2004. – 398 pp.